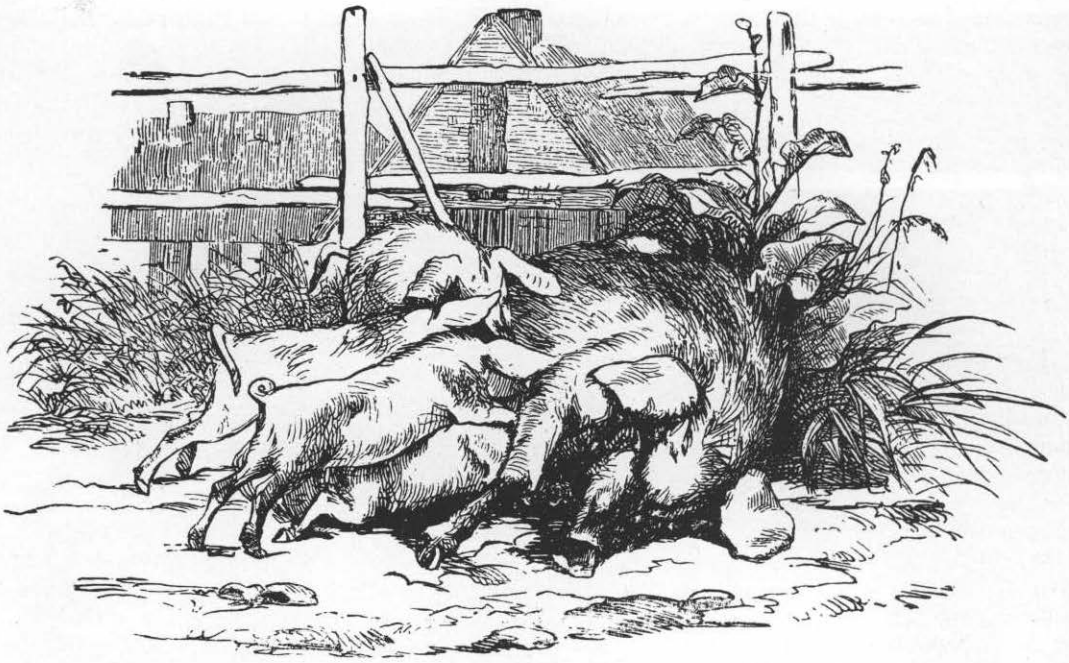

Når soen har faret, fjerner landmanden de såkaldte »ulvetænder« i pattegrisenes mund for at de ikke skal skade soen når de patter. Tegning af J. Th. Lundbye i H. V. Kaalund: Fabler for Børn, 1844.

s. 106. Når ulven og hyrden gør begge ét, da har hjorden tabt (Peder Laale).
Peder Syv 1600-t:
Ulv forbliver ulv endskønt den er opfødt blandt folk; ulven skifter vel hår, men ikke sind; ulven og ræven har ulige røst, men lige sind; under fåreskind er ofte ulvesind; et får i øjet, en ulv i hjertet; ulven kommer i fåreklæder (1); ofte er raske hænder under ulvebælg; når ulven er hyrden gælder det ej længere fårenes uld men skind; ingen tror ulven, når den gør sig syg; tro ingen ulv på vilden hed', ej nogen kræmmer på hans ed; man skal holde sig fra en vred, men altid fra ulven; når ulven jager og vender sig, da bider den såre; når tanden bløder bider ulven værst; en ulv bider ikke den anden; det skal være en hård vinter om ulv æder den anden; vil man jage ulven skal man tage hunde til hjælp; til ulvekød vil hundetand; når hunden er stille bliver ulven dristig; den stund hunden pisser løber ulven ad skoven; når ej alene ulven, men endog hunden æder fårene, bliver hyrden til intet; godt er mere end ondt, flere får end ulve; det er en ringe årsag hvorfor ulven æder fåret; den som gør sig til får bliver ædt af ulve; for dristigt får ædes af ulven; vil fåret vække ulven, da mister den skindet; det duer ikke at sætte ulven til at vogte fårene, – lade ulven vogte fårene, betro ulven fårene; lam lam er ulvens aftensang; ulven napper efter lammet endog når den skal dø = den begærlige får aldrig nok; man kan før tage fåret fra ulven end rovet fra tyrken; får undkommer ofte for ulven, men ikke for slagteren; ulvens død er fårenes liv; man lader sig hellere bide af ulven end af får; når man nævner ulven så kommer den; gammel ulv ræddes ej ved højt råb; gammel ulv bryder sig ej om bøndernes skrig; der skal stærk lage til ulvesteg; man tager ikke en ulv og gør et lam af det; det må være en klog troldmand, der kan tage et lam og gøre en ulv af det.

Grum ulv tager stor bid (2); den som kommer i ulvens bo kommer ikke så let derfra (3); hungeren jager ulven af skoven (3a); hungrig ulv er ond (svær at stille (4); gammel ulv frygter ikke for højt skrål = den erfarne og forhærdede er ikke let at skræmme (5); ulven løber til en tid (6); ulven tuder når den er sulten (7); det er sådan en sang, som ulven kvæder når den er sulten (8); man skal tude blandt ulvene: drikke i drikkelag, hykle til hove, sladre blandt kvindfolk, snakke som de fleste, dømme som de klogeste (o. 1700; 9); det tuder alt af ulv, som af ulv er kommet (10), den som omgås ulve har lettest ved at tude (11); når en ulv tuder, tuder de alle med (Vendsyssel; 12); kommer du først i

lag med ulve lærer du snart deres tone (4); når du flyr for ulvens tuden så va'r dig, at du ikke falder i rævens grav (Møn 1735; 13).

Når ulven har unger er den ikke på rov ved sin rede (1657; 8), en ulv bider ej på den mark han ligger på (Mors 1807; 14), ulven bider ikke [tager sig ej særlig i agt] på den mark han ligger på (Sønderjylland; 15), ulven tager ej brød fra sin egen mark; ulven hviler ikke dér, hvor den jager; skoven er for ulve, dueslaget for duen (4).

Hvem der står fadder til en ulv må have en hund under kappen (1796; 16); man skal ej have hund til ulven, om det kan undgås (4); der skal en bisk hund til en grådig ulv (17); ulven æder også ofte de kloge hunde (18).
Det bagerste lam er ulven næst; det får, som løber på egen hånd, bliver gerne ulvens del (begge Møn 1735; 16); det er lammets fromhed der udfordrer ulven (16); når ulven vil æde lammet finder den nok et påskud (Thy; 18a); lam, lam! således klinger ulvens bedeklokke (19); Gud bedre fårene, når ulven er dommer (20); man skal ikke lukke ulven ind i fårestien; når man ej vogter fårene tager ulven dem (4); onde hyrder gør fede ulve (1796; 16); let kendelig er ulv i fåreklæder; ulven kan ophidses til drab (Færøerne; 21); ulve og krager bliver aldrig mager (VJylland; 22); når ulven bliver gammel er kragen dens berider (23); rettergang er en tornebusk, i hvilken lammet vel kan finde frelse for ulven, men ikke uden tab af ulden (4).

Bedre er noget end intet, sagde ulven, den slugte en myg (Peder Syv 1688); skil jer af med de biske hunde, sagde ulven til fårene; I er altfor høflig, sagde lammet til ulven (4); er én god, så er de alle gode, sagde manden, han solgte ulveungerne (Peder Syv 1682); havde »nær« ikke været, da havde kællingen bidt ulven (24); spyt ikke på ulven, han er rystemig også en fugl (Vendsyssel; 25).
Ulven er aldrig så grå, den har dog venner, men de er få; man siger ulven større end han er = gøre skarn uret; det [sulten] driver ham som driver ulven af skoven; holde ulven om ørerne og hunden om rumpen = være i en prekær situation og nødt til at holde ud; han kom på talen ligesom ulven = når man bliver tavs idet der tales om én; den som gør onde til gode opføder ulve; den som opføder en ulv han styrker sin fjende (alle Peder Syv), han render sig i ulvens mund = i fjendens vold (26).
Ulven taler os ej meget godt på (4), han er en led ulv (Vendsyssel; 27), han viser tænder ligesom en ulv (Sønderjylland; 28); sulten/grådig som en ulv (o. 1700ff; 29), hyle som en ulv; komme i ulvens kløer; der er ulve i mosen = fare på færde (1600-tf; 30) sml. ugle bd. 2.
Ironisk: han elsker ham som ulven fåret; forbedre sig som ulveunger = blive værre; han bedrer sig som ulven og ræven (alle Peder Syv); han er så tam som en ulv (31).

Det er så vist (sandt) som ulven er grå (32); finde lige så mange ulve som agerhøns = ikke en sjæl (1575ff; 33); når ulv og får bliver enige (Peder Syv), o. 1700: før skal ulve og får lege sammen = aldrig; ja, enten var det en ulv eller en agerhøne = usikker eller tvetydig tale (VSlesvig; 26).

Drikke/sælge ulveskind, skyde en ulv = vælte med et høstlæs; flå skindet af ulven = hjælpe med at få det rejst op igen (Hobroegnen, Djursland; 34), sml. s. 157.
I slutningen af februar var det bedre at se en sulten ulv end en mand i skjorteærmer (Møn) – end en pløjende mand = mildt vejr i den måned mente man gav misvækst; skinner solen på kyndelmissedag 2/2 kommer ulven i hjorden (35).

»Blive ulveset, så man intet kunne tåle« = forbavset, »miste mod og mæle« fordi ulven så én først (Peder Syv 1682) sml. s. 144; han er ulveset af en markat = bliver let og hurtigt bange (o. 1700; 36).
Ulvetid = ufredstid (efter oldnord. vargold); solulv = bisol (37); ulvemåneden begyndte tre dage før Mortensdag 11/11, vist oversættelse fra tysk (38); ulvetænder = sorte spidse hjørnetænder hos smågrise, føl o.a. dyr, hindrer dem i at patte eller kan beskadige yveret og brækkes derfor ud (39) eller klippes af med en »ulvetang« (Vendsyssel; 40);

Ulv i sne. BIOFOTO/Kaj Boldt.

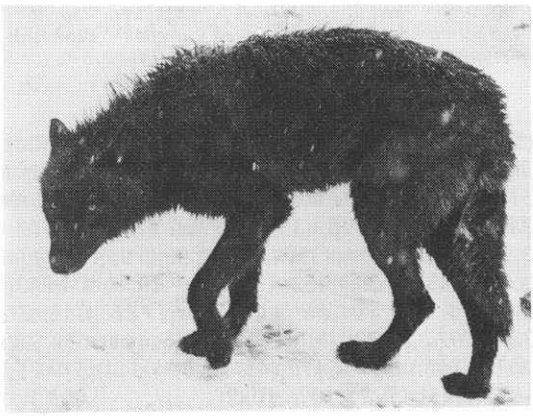

ulvehjerte = grumt, listigt, hyklerisk menneske (41); ulvetarm = umættelig person (o. 1700; 42), ulvehunger = sygelig, umættelig sult (41).
Ulv i øjet = fremfaldet blinkhinde (43); ulv = ondt væsen (42), grådig, ødelæggende person (44), slemt sår, kræft (1500-t ff), ulvebyld (42); medlem af spejderkorps med emblem forestillende en ulv, også ulveunge, -spejder (45).

LITTERATUR: (1) sml. *659* 4,599f; (2) *659* 25, 1075; (3) *423* (Estvad); (3a) *810* 20; *25* 1849-51, 293 (Færø.); (4) *534b* 95-98; (5) *561* 2, nr. 2677; (6) *464c* 370; (7) *434* 4,641 (1683); (8) *434* 4,641; (9) *561* 2,492; (10) *464c* 624; *387* 187; *241* 1938, 99; (11) *810* 51f; (12) *286* 236; (13) *561* 1,246; (14) *769* 156; (15) *571* 629; (16) *561* 2,494; (17) *810* 18; (18) *561* 2,494; (18a) *181* 42; (19) *561* 2,493; (20) *80* 101; (21) *25* 1849-51,303f; (22) *212c* 3,970;

»Ulveunge« med ulveemblemet på kasketten. I spejderbevægelsen hører der til en trop en »ulveflok«, der består af et antal »bander« på hver 4-6 ulveunger.

(23) *464c* 624; (24) *534* 95; (25) *202c* 4,42; (26) *212c* 3,970; (27) *202c* 4,246; (28) *459b* 57; (29) *579* H318; (30) *434* 4,641; *831; 459b* 75; (31) *464c* 346; (32) *464c* 628; (33) *464c* nr. 370; (34) *212c* 3,970; *816* 10,154; (35) *436c* 91; *534b* 95; (36) *434* 2,495; (37) *212c* 3,462; (38) *940b* 79; *434* 4,642; (39) *769* 156; *704* 66; *436c* 88; *659* 25,1082; *74* 384; *202d* 2,328; (40) *202c* 4,246; (41) *659* 25, 1079f; (42) *434* 4,647f; (43) *74* 384; (44) *659* 25, 1075f; (45) *659* 25,1076,1082f.

Grævling, *Meles meles*

Grævlingen har stridhåret grålig pels på ryg og sider, bugen er sort, mest karakteristisk er to brede sorte længdebånd på et spidssnudet hvidt hoved. Alm. i hele landet, mangler på nogle større øer.
– Danmarks Dyreverden 10, 31-50.

Grævling, ældre nydansk grevelind, græving, græve, lån fra middelnedertysk grevink, af germansk grabila 'graver' (1); som persontilnavn Græving 1400-t (2); i stednavne: Grævlinghøj 1653ff Als, Grævlingbjerg, -kær, -made Genner s., Grævlinghøj Barsmark, Sdr. Bjert s. 1700-t, Sdr. Stenderup s. 1716ff, Felsted s. 1837ff alle Sønderjylland; måske i Grevensvænge 1513ff SSjælland, Grævlshøj 1795ff Ørsted s. Randers a. (3); *græk* NJylland, også brugt til at skræmme børn med (4).
Brok ældre nydansk d.s., fra oldengelsk broce af keltisk brokko 'grævling' sml. latin broccus 'med fremstående tænder' lånt fra gallisk broccos 'spids' (4a); som persontilnavn Brok siden 1200-t, båret af seks adelsslægter, den ene med grævling i våbnet (5); indgår i stednavne: Brokholm 1471ff Junget s. og 1491ff Vejerslev s. Viborg a., Broksgård o. 1525-1683 Hygum s. VJylland, Brokbjerg 1575ff Als, Broksgård 1620ff Nr. Nissum s. VJylland, 1664-1844 Fabjerg s. VJylland, Brokhus 1683 Rårup s. SJylland, Brokbjerg 1710ff Varnæs s. Sønderjylland, Broksbjerg 1757 Fjelstrup s. Sønderjylland, Brokbjerg 1772-80 Als, 1781ff Bjerning s. Sønderjylland, Brokhøj 1783ff Ring s. ØJylland (6).
Gravsvin, gammeldansk grafswin, også om snavset mand (7), hvor grævlingen søgte efter føde er jorden rodet op som af et svin; *svinsaks* 1600-t (8), *svinebrok* Thy, Ø og VHanherred (9); der skelnes mellem *svine-* og *hundegrævling* (1797; 10), *svine-* og *hundebrok* (VJylland; 11); (mester) *grimbart* efter gammel dyrefabel (12).
Grævling i våbnet for en lollandsk uradelsslægt 1300-1600-t, for Anders Brok (d. 1462) i Ribe; i adelige sigiller 1500-t, bl.a. for Jens Baad til Tidselholt (13).

LITTERATUR: (1) *434* 2,90; *626* 138; (2) *363* 2. 1,375; (3) *156* 3,6f,39; 5,107,185,430; 7 227; 16 157f; 18.2 48; (4) *212c* 1,499; *795* 126; (4a) *626 45; (5) 363* 2.1,131-33; (6) *156* 3,6f; 4 214,235; 5 458; 7 172,355,414; 8 27; 9 31; 12 147,244; 17 26,81,119; (7) *434* 2,69; *212c* 1,479; (8) *434* 4,235; (9) *212c* 3,668; *202c* 4,118; *388;* (10) *219* 9,735; (11) *795* 127; (12) *76c* 297; (13) *2* 53; *849b* 9.